

Nemzeti öngyűlölet vagy nemzeti összefogás?

„Nekünk most az a dolgunk [...], hogy a közöttünk feszülő ellentétek, a közöttünk meglévő indulatok ellenére, alapvető kérdésekben egy nagy nemzeti egységnek kell érvényesülnie, és ez az ellentétek olyan feloldásaként kell hogy jelentkezzenek, amely nem érintheti parlamentarizmusunkat, nem érintheti többpártrendszerünket, nem érintheti azt a demokráciát, amiért együtt küzdöttünk...”
(Részlet Antall József 1990. október 23-ai ünnepi beszédéből.)

1849 utáni történelmünk felemás eredményei, majd XX. századi sikertelen forradalmi és súlyos tragédiái után végre megbukott az utolsó ránk erőltetett zsákutcás rendszer, s hazánk kiszabadult a szovjet hódoltság állapotából. Az 1989-es tárgyalásos forradalom eredményeként Magyarország ismét parlamentáris demokráciává és köztársasággá vált. A gyakran és évtizedekre megszakított folyamat 1848-ban az első népképviselői országgyűlés megválasztásával kezdődött, majd 1918-ban az első köztársaság kikiáltásával és a parlamentáris demokrácia megalapozásával folytatódott. Ezt követte 1945-ben a parlamentáris demokrácia újrateremtése és 1946-ban a második köztársaság kikiáltása, majd 1956-ban a parlamentáris demokrácia immár harmadik kinyilvánítása. Történelmünk e – demokráciahiányos rendszerekkel megszakított – nagyon rövid életű demokratikus szakaszai után, a tárgyalásos forradalmat követően hazánk harminc éve szabadságban él. Ez alatt az történt az országban, amit a nép választott vezetői meg akartak, illetve meg tudtak valósítani. Mielőtt bárki félreértené, ezt nem gúnyból írtam. A parlamentáris demokráciában a nép dönt. Ezért kellene a választópolgároknak a politikára figyelni, a választásokon részt venni, s ezért kellene mindenkinek a közélet, a politikai propaganda és a választások komolyságára ügyelni.

Visszatekintve az elmúlt három évtizedre azt kell látnunk, hogy a magyar társadalom szomorú, kiábrándult és gyűlölködő. A rosszkedvű emberek gyanakodva méregetik egymást, s türelmetlenségük a legcsekélyebb kellemetlenség hatására is robban. Ez a társadalom a lelkesítő közös élmények hiányától szenved. Nemcsak a közelmúlt, de a száz évvel korábbi, Trianonban beteljesülő tragédiánk miatt is. Ez utóbbi egy magyar számára örök szomorúság, de nem

lehet a nemzeti megosztottság indoka, amivé azért vált, mert az országunk megcsonkításának miértjére keresett válasz a kezdet kezdetén hamisra sikeredett. Az 1918–19-es többszöri hatalomváltást követő győztes ellenforradalom, összemossa az őszirozsás forradalmat és a kommünt, e kettőt tette a trianoni tragédiáért kizárólagosan felelőssé, vezetőit pedig bűnbakokká. S miután a vörös-, majd az erre visszacsapó fehérterror következtében a bal- és jobboldal közti ellentét már addig is a gyűlöletig fokozódott, a magyar politika végzetes megosztottsága egy évszázadnyi időre állandósult. Politikusaink ellenfeleiket ma is a száz évvel ezelőtti vörös-, illetve fehérterrorban részt vevő gyilkosok utódainak bélyegzik, ami eleve lehetetlenné tesz minden párbeszédet, és tovább szítja a társadalmat megosztó gyűlöletet.

A száz évvel ezelőtt történeteknek a napi politikai küzdelmekben való felhasználása a politikusi rövidlátás önpusztító hibája. A jövő érdeke, hogy a múlt ellentétei feloldódjanak a „békévé oldó emlékezésben” (József Attila). Ezzel szemben nálunk szinte biztosra vehető: ha meg lehetne állapítani, hogy 1514-ben Temesvárnál kik harcoltak Dózsa György, illetve Szapolyai János oldalán, az érintettek most is szembefordulnának egymással.

Ez a nemzeti önsorsrontó, bűnbak- és igazságkereső gyűlölet akaratlanul is öngyűlöletté válik. Nézzük csak végig a ma lebecsülteknek, megbélyegzetteknek tartottak névsorát! A parlamentáris demokráciát és köztársaságot teremtő Károlyi Mihály, Jászi Oszkár, Garami Ernő és társaik. 1945–47 népi és demokratikus politikai berendezkedésért küzdő, bukásra ítélt nemzedéke: Bibó István, Kovács Imre, Nagy Ferenc, Kovács Béla. 1956-ban a koalíciós kormányzást visszaállító Nagy Imre, Losonczy Géza, B. Farkas Ferenc, Tildy Zoltán. Sőt a közelmúltban azt is olvasni lehetett, hogy Antall József kormányával kezdődött el, furcsa módon a nemzeti érdek és a keresztény Magyarország elárulása. Ha történelmünk minden XX. századi forradalmi, megújulási kísérletét vállalhatatlannak, szégyenletesnek tartjuk, akkor öngyűlölő „igazságkeresésünkkel” nemzeti önbecsülésünket pusztítjuk el. Ugyanakkor azt se feledjük, hogy Alaptörvényünk szerint Magyarország ma köztársaság, amelyben a közhatalmat a nép által választott parlamentnek felelős kormány gyakorolja. Ezt akarták, illetve valósították meg a felsoroltak is. Akkor miért nem tudott a harmadik köztársaság méltóképpen megemlékezni az első köztársaság kikiáltásának századik évfordulójáról? S miért az annak létrehozóival szembeni olthatatlan gyűlölet? A világháborús vereség és a történelmi Magyarország megcsonkítása nem az őszirozsás forradalom miatt következett be. Mivel a Magyar Királyság lakóinak alig több, mint a fele volt csak magyar, a háborús vereség után a nemzeti ségek elszakadását nem lehetett megakadályozni, csak az arányokon lehetett volna javítani. Ez minden bizonnyal meg is valósul, ha a béketárgyalásokra egyébként alaposan felkészült Károlyi-kormányzat 1919 júniusában (az osztrákokhoz hasonlóan) kiutazhat Párizsba. De Magyarországon ekkorra már hatalomra jutott a kommün, amelynek vezetőivel a győztesek nem voltak hajlandók tárgyalni. Eredményt ugyanis csak a tárgyalóasztalnál lehetett volna elérni.

Ezért hangsúlyozta Károlyi Mihály többször is, hogy igazunk „tudatában csak is a jogra támaszkodhatunk”, nem bocsátkozva kalandos hadjáratokba.¹ Hasonlóan vélekedett Horthy Miklós is 1919. november 17-én: „Gondolnunk sem lehet arra, hogy szembehelyezkedjünk az antanttal.”²

Nem ártana elgondolkodni azon sem, hogy a környező országok történelmében nincsenek (vagy alig) árulók. Az egymással szemben álló politikusokról azt mondják, hogy mindannyian nemzetük javát akarták, de más-más utakon. A szomszéd népek tehát büszkéek lehetnek hősi múltjukra, és mélyen megvetetik a magyarokat „árulókkal teli” történelmükért. S gondoljunk csak a szomszéd országokban élő magyarokra. Nemzetük múltjával kapcsolatban nemcsak a többségi nemzet becsmérő vélekedéseit kell elviselniük, de ha a XX. századi történelmünkkel foglalkozó, Magyarországon megjelent, harcosan nemzeti könyveket vesznek a kezükbe, azokban is csak azt olvashatják, hogy történelmünk legdrámaibb pillanataiban árulók, kétbalkezes, alkalmatlan politikai vezetők irányították és tették tönkre az országot. Jellemző, hogy a nándorfehérvári diadal óta legnagyobb világtörténelmi jelentőségű tettünkkel, az 1956-os forradalmunkkal kapcsolatban is egyre több hangoskodó nemzeti kezdte el Nagy Imre miniszterelnök besározását, illetve annak bizonygatását, hogy a forradalom csupán a szovjet titkosszolgálati szervezetek által kirobbantott provokáció volt. Tehát akaratlanul is azt bizonygatják, hogy még ezt a nagyszerű, világraszólóan hősi küzdelmet sem mi csináltuk. Ilyen helyzetben azon se csodálkozzunk, hogy a többségi elnyomás alatt élő magyarok közül elég sokan a „szégyenletes” magyar múlt feladását s a hősi múltú, többségi nemzethez való csatlakozást választják, amely ráadásul nyugodtabb életet is ígér.

Csak egy példa az öngyűlölethez vezető árulózásra: egy romániai magyar történész beszélt arról, hogy a győztesek azért engedték meg a románoknak az újabb és újabb erdélyi területek megszállását, mert a tehetetlen Károlyi-kormány még a közrend fenntartására sem volt képes. Ezzel szemben a tények: Bukarest és Prága rendszeresen küldte Párizsba hazug beadványait, jelentéseit arról, hogy a Károlyi-kormány fennhatósága alatt élő kisebbségeiket a magyarok továbbra is folyamatosan zaklatják, üldözik. Ezen kisebbségek védelme tehát csak úgy biztosítható, ha a bukaresti és a prágai kormány oltalma alá veheti az érintett román, illetve szlovák lakta területeket. A békecsinálók e rágalmak hatására megengedték, hogy a románok és a csehek újabb magyar területeket szálljanak meg. A mai, árulókereső magyarok tehát azonnal készpénznek veszik a bukaresti és prágai hazugságokat, csakhogy saját árulónak bélyegzett kormányukat még jobban befekettíthessék.

Az elmúlt harminc év – kétségtelen sikerei ellenére – elsősorban a nemzeti megosztottság miatt okozott rossz közérzetet, csalódottságot. Ráadásul az elért

1 Károlyi Mihály: *Az új Magyarországért*. Bp., 1968, Magvető, 255 és 287.

2 *Pesti Hírlap*, 1919. nov. 19. Idézi Pölöskei Ferenc: *Horthy és hatalmi rendszere*. Bp., 1977, Kosuth, 52.

eredményeket keveslők nem hivatkozhattak a már nem létező szovjet elnyomásra, s ennek hiánya újabb gyúanyagot adott a belső árulók keresésére. E folyamatosan megújuló önpusztító hangulat megváltoztatása érdekében mindelelőtt nemzeti közmegegyezést kellene teremteni az első világháborúval kezdődő, vereségekkel teli történelmünkkel kapcsolatban. A most véget érő százéves évfordulók alkalmat kínáltak arra, hogy a politika és a történettudomány közös erővel hozzákezdjen az őszirózsás forradalomtól a trianoni békediktátumig terjedő húsz hónap történetének a magyarság többsége számára elfogadható újrafogalmazásához. Sajnos e centenáriumi időszakot általában nem erre, hanem a gyűlölködés újraélesztésére használták fel. Pedig már régen tanulni kellett volna a jó példákból. Franco tábornok a több mint 600 000 áldozatot követelő spanyol polgárháború után egy évvel elrendelte az *Elesettek völgye* nevű emlékhely megépítését, amely a mindkét oldali áldozatok közös emlékműve. Ezzel ugyan a teljes megbékélés nem valósult meg, sőt napjaink baloldali spanyol kormánya politikai haszonszerzésből felújította az ellentéteket, de a nemzeti erők legalább hozzákezdtek az ellenségeskedés felszámolásához. Kevésbé ismert, hogy Finnországban 1918 januárja és májusa között több mint 20 000 áldozatot követelő polgárháború dúlt a Mannerheim tábornok vezette nemzeti erők, valamint a bolsevisták és szélsőséges csatlósai között. A nemzeti erők győzelmük és a kemény megtorlás után nem ellenforradalmat hajtottak végre, hanem visszaállították a bolsevisták által megdöntött demokráciát, majd 1933-ban Mannerheim kijelentette: „Többé nincs szükség arra, hogy tudjuk, ki hol állott tizenöt évvel ezelőtt.” A finnek ehhez tartották magukat, és létrehoztak egy példás és sikeres társadalmat.

Magyarországon ugyanekkor másként vélekedtek: 1933-ban hazatért meghalni a 74 éves, súlyosan beteg Hock János, 1887 és 1918 között folyamatosan országgyűlési képviselő, korának egyik legnagyobb szónoka, a legműveltebb katolikus papok egyike, az őszirózsás forradalom és a köztársaság idején a Nemzeti Tanács elnöke. Bíróság elé állították, és 1934-ben egy év börtönre ítélték. Itt írta meg visszaemlékezéseit, s 1936-ban meghalt. „Bűne” az volt, hogy részt vett a parlamentáris demokrácia és az első köztársaság megteremtésében.

Nálunk tehát a hatalomra jutott ellenforradalom nem követte a fentebb említett megbékélési törekvéseket, sőt még napjainkban is sokan azt keresik, hogy „ki hol állott” száz évvel ezelőtt. S a politika a vörös- és fehérterror áldozatainak közös emlékműve helyett a vörösteror áldozatainak kétes értékű emlékművét állította helyre, tovább szítva az amúgy is szűnni nem akaró ellenségeskedést. Ehhez hajtják a szelet azok a történelemmel foglalkozó véleményformálók, akik még azt is bizonygatni igyekeznek, hogy fehérterror nem is volt. Márpedig a napjainkban folyó új kutatások is azt bizonyítják, hogy a fehérterror áldozatainak száma legalább kétszerese a vörösterorénak.

Mindezek után lehet-e és hogyan a józan észhez visszatérni, és a tények tiszteletére törekedve szót értésre jutni? Lehet, mert muszáj! Mindenekelőtt a XX. századi magyar múltat – az elszenvedett súlyos vereségek ellenére – annak kell

tekinteni, ami volt: tragikus és hősi küzdelemnek, amire minden magyar büszke lehet. Ezzel együtt abba kell hagyni az árulózást, s a ma is tartó méltatlan utcanév- és szoborháborút. Ugyanakkor arra is szükség van, hogy a politikai akarat támogassa a megbékélésre való törekvést. A történettudomány ugyanis egyedül nem képes megbirkózni a feladattal, annál is inkább, mert a történetírásnak csak a fele tudomány, a másik fele irodalom. Ugyanarról a tényről ugyanis lehet rokonszenvvel és ellenszenvvel, dicsérően és bírálóan írni. Ráadásul, ha el is készülnek az eseményeket tényyszerűen és a megbékélés jegyében leíró tanulmányok és könyvek, a politikai akarat ellenére sem tudnak eljutni az olvasókhoz. Az ilyen írásokat támogató politikai döntés viszont nehezen születik meg, mert a hatalmat a gyűlölködés ébrentartásával lehet a legkönnyebben megtartani. Nem ártana tehát, ha a politikusok megszívlelnék Bethlen István 1919. február 19-én mondott szavait, amelyeket Tormay Cécile idéz *Bujdosó könyvében*: „Gyűlöletből megélhet egy kormány, de a nemzet csak szeretetből élhet. És mi egyéb a szeretet, mint a nemzeti érzés.”³

Ennek a szeretetteljes nemzeti érzésnek a megteremtése lenne a legfontosabb feladat, ami csak akkor sikerül, ha képesek leszünk megbecsülni XX. századi történelmünk küzdelmeit és értékeit. Ezen mind a bal-, mind a jobboldali értékeket kell érteni, ám ezek közé nem sorolhatók be sem a szélsőbaloldal (kommunisták és csatlósai), sem a szélsőjobboldal (nyilasok, nemzetiszocialisták) társadalommal, politikával kapcsolatos embertelen törekvései, elképzelései, amelyek eleve nem tekinthetők értékeknek sem. S ezért sem lehet egy kalap alá venni Horthy Miklóst Szálasi Ferencsel, illetve Károlyi Mihályt Kun Bélával.

A francia forradalom után úgy alakult, hogy elsősorban a radikalizmus szellemében tevékenykedő baloldali pártok: polgáriak, majd szociáldemokraták képviselték az emberi és polgári szabadságjogok megvalósításának és a szociális igazságosságra való törekvésnek az ügyét. A konzervativizmus szellemét képviselő jobboldali pártok pedig a múlt értékeinek megőrzésére, a nemzeti eszmények és keresztény hagyományok tiszteletére és a szerves fejlődés fontosságára figyelmeztettek. Ma már az egykori bal-, illetve jobboldali értékeket – különböző mértékkel és hangsúllyal – minden szélsőségektől mentes párt a magáénak vallja. Az egykori szélsőbal és szélsőjobb mai követői pedig, képtelenek lévén a felsorolt értékek érdemi vállalására, csupán valami ezekre utaló, torzult jelszóhalmazzal igyekeznek elkábítani, felheccelni szerencsétlen követőiket.

A szót értés azért is nagyon nehéz, mert az 1919–1989 közötti hét évtizedből húsz év a váltakozó véres hatalmváltások, valamint a második világháború szörnyűségeinek az időszak: az 1919-es vörös-, majd az 1919–20-as fehérterror után következett a Horthy-féle fehér ellenforradalmi rendszer két évtizede. A második világháború végén 1944–45-ben Szálasi nyilas rémuralma pusztította az országot. A demokrácia 1945–46-os rövid és kétségbeesett kísérlete után

3 Tormay Cécile: *Bujdosó könyv*. Bp., 2003, Gede Testvérek, 229.

a Rákosi vezette kommunisták vörös uralmának borzalmaikat elviselni, amit 1956-ban a világ első győztes antikommunista forradalma söpört el. Ezt követte egy újabb véres kommunista megtorlás, majd az 1950-es évek végétől a három évtizedes Kádár-féle vörös ellenforradalmi rendszer.

Mindebből következően az ötvenévnyi két békés időszak sem volt alkalmas arra, hogy a magyarság tehetsége, alkotó ereje szabadon kibontakozhasson. Az ellenforradalmi rendszerek ugyanis – akár fehérek, akár vörösek – eleve nem tudnak érdemi reformokat megvalósítani, mert alapvető céljuk a forradalom előtti, jónak tartott állapotok visszaállítása. Ezért a Horthy-féle ellenforradalmi korszak képtelen volt a kor színvonalának megfelelő parlamentáris demokrácia, valamint egy érdemi földreform megvalósítására. Ez utóbbi azért is fontos lett volna, mert amint Finnország, Lengyelország s más földreformot végrehajtott ország esetében is látható, a nincstelen, szegény földművesek tömegeinek kistulajdonosokká válása megnövelte a felelősségteljesen gondolkodó hazafiak számát. A falusi kisbirtokos népesség ugyanis hagyománytisztelő, szülőföldjéhez ragaszkodó és gyermekeket vállaló, s ez biztosítja a városok új munkaerővel való utánpótlását is. S ezek nem a cselédek vagy a későbbi, téeszekkel megalázott parasztnak menekülő gyermekei, akik szégyellik falusi múltjukat, és azt minél előbb le akarják vetni, hanem az életüket önállóan irányító parasztagdák leszármazottjai, akik tovább vitték szüleik eszményeit, tulajdonságait. Ez azért fontos, mert a paraszt – Jászi Oszkár szavaival – individuális, akiben „egy mély, nagy egyetemes világtörténelmi eszme van működőben [...] a szabadság, az individualizmus, az ösztönösség, a kontinuitás szelleme s a merő északkeleti kultúrával szemben egy öntudatlan panteizmus kultusza.”⁴ E megállapítást értelmezve azt se feledjük, hogy a paraszt – a gyári munkással ellentétben – azért önálló, mert munkája során maga dönti el, hogy az elvégzendő feladatok közül, az időjárási viszonyokra való tekintettel is, mikor és melyik munkafolyamatot kell végrehajtani. Továbbá a hetente vagy havonta fizetettekkel szemben a parasztnak egy évre kell terveznie, aminek következtében eleve nem lehet a mának élést választania, mert aki ezt teszi: tönkremegy. Nem véletlen, hogy az individuális magyar lélek a családi gazdaságokban találta meg igazán kibontakozásának legjobb lehetőségét. Ezek kialakulásának az akadályozása, majd tönkretétele nemzetellenes bűn volt.

Mindezek után vessünk egy pillantást Lengyelországra, ahol a Pilsudski-féle vezetés az 1920-as évek elején egy nagyon radikális földreformba kezdett, s a létrehozott családi gazdaságok az 1940-es évek végére úgy meggyökeresedtek, hogy a lengyel kommunisták a kolhozokat sem tudták megcsinálni. S ez a legfontosabb eredője az öntudatos, hagyományaira büszke és szabad lengyel társadalomnak.

4 Jászi Oszkár: *A kommunizmus kilátástalansága és a szocializmus reformációja*. Bp., 1989, Héttorony Könyvkiadó, 46.

A Kádár-féle ellenforradalmi korszak ugyancsak képtelen volt érdemi reformokat végrehajtani, elég, ha az 1960-as évek második felében megkísérelt gazdaságirányítási reform kudarcára gondolunk. Ráadásul az 1960-as évek elején a parasztság téveszékbe kényszerítésével a mezőgazdaságot az iparszerű termelésre állították át, tönkretéve ezzel a sok munkaerőt igénylő zöldség- és gyümölcsstermelés jövőjét, ami a népszaporulatot is biztosító családi gazdaságokban valósítható meg a leggazdaságosabban. Ez a rövidlátó politika elüldözte a falvakból az embereket, sikerrel ingatta meg a magyarság hagyománytiszteletét és nemzettudatát, s a mának élés előtérbe állításával a népesedést is katasztrofális helyzetbe juttatta.

Miután társadalmunk egy része a jövővel nem törődő, a „csak egyszer élünk” felelőtlenségét valló emberekből áll, szükség lenne a minél több embert megérintő nemzeti gondolat kialakítására és az igazi keresztény szellemiség felélesztésére. Ahogy erre már a Katolikus Püspöki Kar 1919. augusztus 22-ei pásztorlevelében figyelmeztette a magyarságot. A vörösteror után, a fehérterror kezdetekor arra hívott fel, hogy: „Álljon tőlünk távol minden bosszúvágy, megtorlás...” Ez azonban a fehérterror különítményeseit nem tudta megállítani, de a Pásztorlevél gondolatai ma is érvényesek: „ha már nemcsak megfogyva, de megtörve is állunk egymás mellett, legalább ne álljunk gyűlölködve [...], hanem fogjunk kezét [...], s nézzünk egymás szemébe [...] Ki szeressen minket, ha magunkat nem szeretjük?” Majd a latin mondást idézték: „Ha életet akarsz, adj vért.” Mi nagyon sok vért áldoztunk. „S ki tiszteljen, ha ennyi szenvedés s csapás után e vért tisztelni, azt kímélni s azt egy szebb, boldogabb magyar jövőnek erőforrásául beállítani meg nem tanultuk?!” Ezért a legfontosabb, hogy „vezessük be az igazi, a gyakorlati kereszténységet mint társadalmi igazságosságot, mint testvériséget s méltányosságot [...] Legyünk hát részesei a földi boldogulásnak [...], hogy az életet a földön is igazság s jóság intézze az egésznek s minden társadalmi osztálynak s rétegnek javára.”⁵

A valóban nemzeti és keresztény társadalom megteremtésének tehát előfeltétele, hogy a ma is dívó, bűnbakkereső, egymás közti ellenségeskedést szító történelemfelfogással szakítsunk, s a tényeket tisztelő, a bal- és jobboldali értékeket egyaránt becsülő szemlélettel megírt XX. századi történelmünk alapján a megbékéléshez hozzákezdhessünk. Mert „a nemzet csak szeretetből élhet”.

5 Prohászka Ottokár: *Naplójegyzetek* 3. Székesfehérvár, 1997, Agapé, 347–349.